

Нестеренко В.А.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теоретико-правових
і соціально-гуманітарних дисциплін
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський*

Завадська І.М.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теоретико-правових
і соціально-гуманітарних дисциплін
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський*

Олександр Степанович Мельник - один із фундаторів зоотехнічної науки на Поділлі

Велику роль у становленні сільськогосподарської науки на Поділлі відіграв Олександр Степанович Мельник – відомий український вчений у галузі скотарства та молочарства. Він народився 1 квітня 1887 р. в с. Присівці Зборівського повіту (Галичина). У 1909 р. з відзнакою закінчив Тернопільську державну гімназію. З 1911 по 1914 р. навчався в Дублянській Рільничій Академії (поблизу Львова), яку також закінчив з відмінними оцінками. Тоді ж розпочав займатись науковою роботою. Наукові праці О.Мельника, присвячені різним питанням молочарства та розведення худоби, були опубліковані в кількох австрійських та німецьких виданнях [1, арк.2].

Під час першої світової війни О.Мельник практикував в різних сільськогосподарських та кооперативних установах Австро-Угорщини (в Хорватії та Польщі). З липня 1918 р. працював референтом по годівлі худоби і молочарству у Львівському кредитному товаристві «Сільський господар». По завданню товариства спеціально написав для селян кілька популярних брошур з сільськогосподарської тематики [1, арк. 5].

О.Мельник взяв найактивнішу участь в подіях Листопадовій революції 1918 р. в Галичині. Зокрема, займався питаннями постачання продовольства до Львова, в зв'язку з чим плідно співпрацював з міністерством

продовольства Державного секретаріату. Після того як Львів наприкінці листопада 1918 р. зайняли поляки, Державний Секретаріат ЗУНР призначив О.Мельника своїм комісаром по Зборову, а пізніше і по Зборівському повіті. На цій посаді він перебував до кінця червня 1919 р.

Після поразки Листопадової революції переїхав разом з багатьма її учасниками до Кам'янця-Подільського. У липні 1919 р. поступив на службу губерніяльного інструктора Подільської губерніяльної народної управи. Пізніше працював завідувачем бюро скотарства при управі. На початку 1920 р. разом з викладачами Кам'янець-Подільського державного українського університету читав популярні лекції для мешканців міста на тему «Піднесення продукційності домашньої худоби при сучасних умовах» [2].

Однак, у лютому 1920 р. О. Мельник, як галичанин та учасник революційних подій в Західній Україні, піддався гонінням з боку польської адміністрації, яка в той час фактично керувала Кам'янцем-Подільським. Його посада була ліквідована польської окупаційною владою. У зв'язку з цим О. Мельник звертається до ректора університету І. Огієнка з проханням дозволити йому посісти кафедру скотарства на сільськогосподарському факультеті [1, арк.4]. У заяві містилось прохання, щоб університет профінансував О. Мельнику «спеціальні студії» по скотарству та молочарству за кордоном в Австрії та Швейцарії. Зі свого боку, О. Мельник зобов'язувався «по опрацюванні наукової праці протягом 3-4 місяців міг ми послужити в в Україні чи при Університеті як лектори чи доцент..., чи зайняти відповідне становище вказане урядом УНР, зокрема організувати аграрну справу» [1, арк.5]. Це прохання підтримав і тодішній голова Подільської Народної управи В. Приходько.

Проте, становище університету у той час було далеко не кращим,, тому профінансувати таке стажування він не міг. 6 березня 1920 р. О. Мельник пристає на пропозицію декана с.г. факультету Сергія Бачинського посісти посаду агронома університету, а одночасно - завідувача фермами. Восени О. Мельник почав викладати студентам курси скотарства та молочарства,

підготував підручники з цих навчальних дисциплін, які були чи не першими такими працями, написаними українською мовою [1, арк.7].

Після утвердження на Поділлі радянської влади О. Мельник не виїжджає за кордон, залишається в УСРР, починає працювати завідувачем кафедри загального скотарства та молочарства в Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті (СГІ) [3, арк. 30-32].

У 1920-і роки О. Мельник очолював зоотехнічну секцію науково-дослідної кафедри, що діяла при СГІ. Займався вивченням якісного складу молока, питаннями підготовки кормів, вівчарством. Його дослідницькі роботи, що стосувались проблеми розведення сірої української худоби, були у 1927 р. надруковані в німецьких наукових часописах. Вчений був у науковому відрядженні в Німеччині, а повернувшись звідти продовжив дослідження по вивченню молока та вівчарства на теренах Кам'янеччини. Наслідком його досліджень стала наукова розвідка «Критичний огляд головніших розвідок, зокрема Кельнера, відносно затрат енергії на продукцію молока», що була надрукована в 4-му томі наукових записок Кам'янець-Подільського СГІ

Крім того, у план роботи зоотехнічної секції входило дослідження рогатої худоби на теренах Житомирської, Шепетівської, Проскурівської, Вінницької, Могилівської, Кам'янецької, Тульчинської округ, вивчення перспектив розвитку птахівництва та вівчарства на Поділлі.

О.Мельник також активно співробітничав з міським науковим товариством при ВУАН, що діяло на базі міського музею. Після реорганізації у 1930 р. Кам'янець-Подільського СГІ О. Мельник продовжив працювати у Всеукраїнському науково-дослідному інституті птахівництва.

Однак, наближались важкі часи для української наукової інтелігенції. Сталінське керівництво всю вину за перегини насильницької колективізації поклало на працівників аграрних вузів та працівників сільського господарства. Серед групи відомих українських вчених-аграрників 25 грудня 1932 р. був заарештований і О. Мельник [4, арк.1].

На місцях розпочалось шельмування його діяльності. Так, в офіційних висновках обстеження партосередку Всеукраїнського науково-дослідного інституту птахівництва (літо 1933 р.) читаємо: «шкідництво викрито відповідними органами в особі Мельника, який орієнтував організацію кормової бази для птахівництва виключно на дорогі зерно корма, ігнорував досягнення радянської науки, орієнтувався на Німеччину, в працях пропагував [мабуть, передбачав – автори] недорід в УСРР, складав нормативи по годівлі птахів, скеровані на перевитрати кормових ресурсів республіки» [5, арк. 160].

Слідство тривало більше півроку. О. Мельника на допитах звинувачували у різних сфальсифікованих слідчими злочинах. У вирокі колегії ГПУ (вересень 1933 р.) мова йде про те, що ГПУ викрило діяльність так званої «Української військової організації» робота якої начебто була спрямована на повалення збройним шляхом радянської влади і створення буржуазної соборної України. О. Мельник був названий одним із керівників націоналістичного осередку «УВО» в Кам'янець-Подільському СГІ [4, арк. 80].

Його звинуватили у тому, що він разом з деякими іншими викладачами інституту нібито проводив контрреволюційну та націоналістичну роботу серед студентів та вчителів, поряд із іншими членами науково-дослідної кафедри критикував політику комуністичної партії в галузі сільського господарства. О. Мельник під тиском слідчих та вимушених свідчень своїх колег, які назвали його під тортурами членом «контрреволюційної організації», визнав усі ці міфічні злочини і рішенням судової трійки 23 вересня 1933 року був засуджений до 5 років концтаборів, хоча прокурор вимагав для нього смертного вироку [4, арк. 81].

Про подальшу долю вченого відомо небагато. Покарання він відбував в Казахстані в Карлазі, де згідно даних Головного інформаційного бюро МВС України помер у квітні 1935 р. [6, С.156]. Реабілітований О. Мельник був лише 18 травня 1989 року.

Перелік використаних джерел:

1. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХМО). - Ф.582. - Оп.2. – Спр. 174.
2. Наш шлях. – 1920. - 7 січня.
3. ДАХМО. - Ф.р.6. – Оп.1. – Спр. 122.
4. ДАХМО. - Ф.р. 6193. – оп. 12. – Спр. 19057.
5. ДАХМО. – Ф.п. 12 – О. 1. – Спр. 72.
6. Нестеренко В. А. Репресії проти галичан – викладачів вищих навчальних закладів Кам'янця-Подільського у 1930-ті роки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференція «Великий терор на Поділлі» (до 80-річчя Великого терору 1937-1938 рр. 11-12 травня 2018 р). 2018, Хмельницький. – С.152-157.